

20. Герб Білорусі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Білорусі
21. Конституція Республіки Молдова (от 29.07.1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2
22. LEGE NUMAR: 102 DIN 21/09/92 privind stema tarii si sigiliul statului [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act=text?id=13190
23. Coat of Arms of the Republic of Macedonia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Coat_of_arms_of_the_Republic_of_Macedonia
24. Государственный герб Республики Беларусь [Електронний ресурс] / Официальный сайт Республики Беларусь. – Режим доступу: http://www.belarus.by/rel_image/520
25. Сапрыков В. Новый герб и флаг Таджикистана / В. Сапрыков // Наука и жизнь. – 1993. – № 10. – С. 49-51.
26. Герб Узбекистану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Герб_Узбекистану
27. Coat of Arms of Slovenia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Coat_of_arms_of_Slovenia
28. Государственный Герб Республики Казахстан [Електронний ресурс] / Официальный сайт Президента Республики Казахстан. – Режим доступу: http://akorda.kz/ru/category/kazakhstan_gerb
29. Герб Республики Кыргызстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kg.wen.su/istoriya/atribut/>
30. Герб Туркменистана [Електронний ресурс] // Геральдика.ру. – Режим доступу: <http://geraldika.ru/symbols/3340>
31. Coat of Arms of Bosnia and Herzegovina [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Coat_of_arms_of_Bosnia_and_Herzegovina
32. Law on Use of State Symbols of Kosova [Електронний ресурс] // The Assembly of Republic of Kosova. – Режим доступу: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L038_en.pdf

УДК 321.7:342511

Бабічев Є.Р.

Харківський національний технічний
університет сільського господарства
ім. Петра Василенка

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА: ЗМІСТ ТА ДИНАМІКА

Робиться спроба аналізу повноважень Голови Української держави. Проблема розглядається як в констатуючому контексті, так і в динаміці повноважень Президента від реалій чинної Конституції, до тих бажаних параметрів, які повинні увійти в майбутній проект. Автор досліджує та аналізує думки фахівців з питань повноважень Президента України в рамках Конституційного права.

Ключові слова: Президент України, Конституція, громадянське суспільство, політична реформа.

Бабічев Є.Р.

ПОЛНОМОЧИЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА: СОДЕРЖАНИЕ И ДИНАМИКА

Делается попытка анализа полномочий Главы Украинского государства. Проблема рассматривается как в констатирующем контексте, так и в динамике полномочий Президента от реалий ныне действующей Конституции, до тех желаемых параметров, которые должны войти в будущий проект. Автор исследует и анализирует мнения специалистов по вопросам полномочий Президента Украины в рамках Конституционного права.

Ключевые слова: Президент Украины, Конституция, гражданское общество, политическая реформа.

Babichev Ye.

UKRAINIAN PRESIDENT AUTHORITIES IN THE CONTEXT OF CONSTITUTIONAL RIGHTS: CONTENT AND DYNAMICS

Ukrainian President Authorities in both real conditions of constitutional right context and in dynamics due to realities of adopted Constitution are trying to be analyzed. Some desired parameters to be implemented in future Constitution project are in the focus of research. Opinions of experts on President Authorities in the frame of constitutional right are investigated.

Key words: *Ukrainian President, Constitution, civil society, political reform.*

Однією з характерних рис сучасного етапу історії української державності є необхідність оптимізації політичної системи. В Україні в 2010 р. були внесені певні зміни та корективи в Основний Закон – Конституцію України. Філософія цих змін посилення Президентської влади заради вдосконалення, більшої керованості всіма напрямками державного життя України. В цей же час почалась робота Конституційної Асамблеї, яку утворив Президент В.Ф. Янукович на чолі з першим Президентом Л.М. Кравчуком. Як відомо із коментарів учасників Асамблеї і доповідей головних посадових осіб держави – Президента, Голови Верховної Ради – йде робота по вдосконаленню багатьох положень Основного Закону. Незабаром проект нової редакції Української Конституції, можливо, буде винесено на розгляд парламенту та на всеукраїнський референдум. Цьому важливому кроку в історії вітчизняної державності передують обговорення актуальних проблем у колі фахівців. Буде доцільним проведення значної кількості „круглих столів”, наукових конференцій та інших видів дискусій щодо змісту повноважень Глави Держави і шляхів вірогідних коректив цих функцій Президента України.

Взагалі слід зазначити, що Конституція України наділяє Главу Держави значною кількістю повноважень, які забезпечують йому роль гаранта державного суверенітету й незалежності [1, с. 538-540]. Нинішня концепція Президентської влади виходить з позиції необхідності дотримання принципу вертикалі влади як важливого аргументу побудови і філософії української державності в нинішніх умовах трансформації і можливої зміни вектора подальшого розвитку з євразійського на західноєвропейський.

Досліджуючи зазначену проблему, слід зауважити, що проблемі повноважень Президента України і динаміці цієї ролі присвячено багато праць авторитетних політологів, знаних фахівців. У першу чергу слід виділити монографії таких вчених, як

Ю.П. Битяк, О.Т. Волощук, В.В. Сухонос, Д.М. Белов, М.С. Кармазіна, О. Сироїд, О.І Сушинський, В.А Шатіло, І.О. Костицька, Ю.М. Тодика, В.М. Шаповал. Автори цих досліджень глибоко та всебічно вивчають феномен Президентської влади в Україні, історію необхідності формування посади Президента України. В своїх працях вони аналізують і досліджують його роль у політичній системі.

Поглиблення вивчення проблеми президентської влади можна проілюструвати великою увагою цій проблемі змістом і якістю статей в журналах. Тут особливо виділяються роботи таких дослідників як Я. Барназюк, С.В. Задорожня, У.І. Мовчан, В.І. Бак, В.В. Кравченко, В.В. Кохановський, О.О. Житник, О.В. Чернишевич та ін.

Необхідність вивчення та аналізу проблеми цієї статті, на нашу думку, є високою. По-перше, перебіг Конституційної реформи, дискусії в колі політологів, соціологів, філософів, істориків, представників ЗМІ вимагає постійного теоретичного аналізу й осмислення в зв'язку з тим, що функціональна роль Президента є одним із головних факторів, що забезпечує політичну трансформацію української державності. По-друге, є потреба підсумувати на основі наукового аналізу досвід українського державотворення і виокремити конструктивні пропозиції, які забезпечать розвиток державності. Необхідно також підвести підсумки реформ, ініційованих урядом і Президентом країни. По-третє, повноваження Президента України, що закріплені в Конституції, мають бути чітко окреслені, артикульовані політичною громадськістю і мати довгостроковий, некон'юнктурний характер. По-четверте, виконання Президентом України своїх функціональних обов'язків, забезпечення позитивного результату політичної та конституційної реформи може бути в тому разі, якщо Глава Держави своєю діяльністю буде забезпечувати розвиток в Україні демократії та громадянського суспільства.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що метою дослідження у цій статті є необхідність, по-перше, проаналізувати стан і зміст повноважень Президента України, що зазначені в Конституції. По-друге, проаналізувати можливу динаміку зміни змісту і кола цих повноважень у майбутньому проекті вітчизняної Конституції. І по-третє, в дискусійній формі висловити свої думки щодо необхідності розширення чи звуження повноважень Президента. Ця мета детермінована тим, що зміни в Конституції повинні забезпечити необхідну динаміку та прогрес, що виведуть Україну в ряд розвинутих європейських держав.

Про актуальність аналізу повноважень Президента України свідчать численні дискусії про місце Глави Держави в правовому і законодавчому просторі України. Ці дискусії проілюстрували, що політична реформа яка проводиться в Україні вже тривалий час, потребує осмислення, поглиблення та вдосконалення. Для оптимізації аналізу повноважень Президента Української держави його функції можна розділити на два великих напрямки: внутрішньополітичний і зовнішньополітичний. Уся діяльність Глави Держави повинна сприяти прогресу в політичній, економічній, соціальній, правовій, духовній, культурній, інформаційній та інших сферах в незалежній Україні. Прогресивні перетворення, які здійснює Президент разом із представниками інших гілок влади повинні забезпечити модернізацію всіх сфер суспільного життя. У зовнішньополітичній царині Президент забезпечує посилення міжнародного престижу України та перетворення її на впливову державу в Європі та на пострадянському просторі. Бажано, щоби в межах Східної та Центральної Європи Україна стала регіональним лідером і взірцем в розбудові держави, де права людини і громадянина надійно захищені та забезпечені. Важливо визначитись в категоріях. Сучасна політична наука визначає, що „Сукупність повноважень Президента України складають компетенцію Глави держави. Конкретний зміст цієї компетенції, співвіднесений із здійсненням у країні законодавчої, виконавчої та судової влади” [2, с.234-235].

Слід погодитись із І. Костицькою, яка підкреслює що „Повноваження Президента України, на відміну від повноважень багатьох інших органів і посадових осіб держави, передбачаються виключно на рівні

Конституції України. Це означає, що на рівні звичайних законів не допускається їх розширення” [3, с.37]. Але дослідники О.Волощук, В. Шаповал, В. Сухонос, І. Костицька та інші констатують, що в розподілі влади у сучасній політичній системі України, особливо після внесення змін у Конституцію в жовтні-листопаді 2010 р. Президент займає домінуюче становище в рамках таких гілок влади, як законодавча та виконавча. Главу Держави не можна віднести цілком і повністю до кожної з цих гілок влади. О. Волощук робить висновок, що Глава Держави „Знаходиться поза і над гілками влади. Президент не випадає з механізму розподілу влади, а навпаки, стає його основним елементом, що забезпечує нормальне функціонування” [4, с.91-92]. Аналіз історичного й сучасного досвіду вітчизняної політичної історії засвідчує, що посада Президента України з'явилась як реакція суспільства та політикуму на неефективність влади кінця 80-х – поч. 90-х рр. ХХ ст. в умовах політичної та економічної кризи. В умовах нинішніх з посадою Президента України пов'язується надія на ефективну владу в демократичній державі на благо всіх громадян України заради прогресу, всебічної модернізації та підвищення ролі України на міжнародній арені.

Аналізуючи повноваження Президента України, можемо констатувати, що одним із основних напрямків діяльності є внутрішньополітичний. Його зміст досить широкий і тому в цій публікації лише буде зроблена спроба проаналізувати найголовніші аспекти цієї сфери повноважень. Інститут президентства, його повноваження як Глави Держави в першу чергу поширюються на законодавчу гілку влади. Аналізуючи розділ п'ятий та статтю 106 вітчизняної Конституції, можна погодитись з думкою Д. Белова та Ю. Бисаги, які виділяють декілька повноважень „Взаємодії Президента та законодавчої влади: 1) право законодавчої ініціативи, 2) право видавати укази, 3) право підписувати закони, 4) право вето чи право повернення законопроекту на повторний розгляд” [5, с.163]. Також Президент України має право розпуску парламенту, причому обставини, за яких він може скористатися цим правом, чітко обумовлені в статті 106 пункт 8. А саме, якщо парламент протягом 30 днів не може почати пленарні засідання. Також Президент призначає всеукраїнський референдум, приймає рішення про введення надзвичайного або воєнного стану. Перелік повноважень Президента в

законодавчій сфері дає підстави стверджувати, що його можливості відповідають президентсько-парламентському типу республіки. Цей обсяг повноважень надає можливості виконати передвиборчу програму, бути гарантом незалежності держави та Конституції. Можна констатувати, що деякі народні депутати з числа опозиційних сил вважають, що такі повноваження Президента повинні скоротитися, а їхня частка повинна бути делегована парламенту, Кабінету міністрів та органам місцевого самоврядування. Також ця точка зору підтримується рядом фахівців, певною часткою вітчизняної громадськості. На користь цього свідчить той факт, що ініціатива обмеження обсягів влади Президента є однією з вимог протестувальників на Євромайдані. На нашу думку, коло повноважень Президента України це надбання вітчизняної державності, закріплене Конституцією. З приводу розширення чи обмеження повноваження Президента, як і іншого органу влади, в демократичній державі можуть відбуватися дискусії в колі фахівців. Але рішення обмеження чи розширення можуть прийматися винятково в рамках Закону з дотриманням всіх процедур. Є підстави вважати, що якщо думка політикуму та фахівців буде схилитися до варіанту, що обмеження повноважень Глави держави сприятиме розвитку суспільства, демократії та наблизить Україну до європейських стандартів механізму та організації державної влади, то така теза може вважатися конструктивною. Аксиомою в політичній науці є принцип, що найбільш прогресивним типом республіки є парламентсько-президентська і парламентська. Спробуємо проаналізувати повноваження в сфері виконавчої влади. Президент України має в цій сфері дуже широкий спектр повноважень. Перерахуємо основні та найпринциповіше з них з точки зору політології. Отже, Президент України відповідно до статті 106 Конституції:

- призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр міністра та припиняє його повноваження;
- призначає за поданням Прем'єр-міністра членів Кабінету міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади;
- скасовує акти Кабінету міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим;
- призначає половину складу Ради Національного банку України;

– призначає половину складу Національної Ради з питань телебачення і радіомовлення;

– призначає та звільняє за згодою Парламенту Голову Антимонопольного комітету, Фонду державного майна, Державного комітету з питань телебачення й радіомовлення. Також виконує ряд таких військових повноважень:

– є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України;

– очолює Раду Національної безпеки і оборони;

– вносить до Верховної Ради України подання про оголошення війни та приймає рішення про використання Збройних сил у разі агресії [див.: 6, с.32-34].

Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що у сфері виконавчої влади у Президента України є весь обсяг повноважень що суттєво впливає на стан виконавчої влади. Так у своїй монографії, аналізуючи повноваження Президента України, Д. Белов та Ю. Бисага доходять висновку, що „Юридична наука і практика визначають Президента главою виконавчої влади” [5, с.161]. Дуже близьку до цієї думки стосовно значного впливу Глави Держави на Уряд і виконавчу гілку влади висловлюють В. Шаповал, О. Волощук, В. Сухонос. Враховуючи думки експертів і аналізуючи перебіг дискусії в суспільстві відносно інституту Президента в Україні, вважаємо можливим в майбутньому варіанті Конституції зафіксувати більшу кількість функцій і повноважень місцевим органам самоврядування, особливо Радам як формам представницької влади. Районні та обласні державні адміністрації мають бути більше підпорядковані Уряду та Парламенту, і за такого варіанту Конституції монопольний вплив Глави Держави буде суттєво обмежений, особливо при призначенні та звільненні голів районних і обласних держадміністрацій. Було б доцільно також, щоб щорічні звіти цих органів приймалися на сесіях районних і обласних Рад. На призначення та відставку Кабінету міністрів України значний вплив матиме Верховна Рада. Процедура призначення Прем'єр-міністра та його звільнення, а також міністрів, особливо силових і закордонних справ, можна було б перевести в парламент. Але ці рішення повинні бути результатом переговорів і компромісу Президента, Верховної Ради, Уряду, політичних партій. З цієї проблеми повинні відбуватися ряд дискусій та „круглих столів”. Звичайно,

повинна враховуватися і точка зору провідних вітчизняних науковців та експертів.

У цілому вважаємо, що перерозподіл владних повноважень Глави Держави на користь парламенту, Уряду і органів місцевого самоврядування буде сприяти політичній модернізації України.

Аналізуючи роль Президента України у сфері судової гілки влади, слід проаналізувати цю проблему з точки зору ролі Глави Держави на всю систему вітчизняних правоохоронних органів. У Конституції України в статті 106 зазначається:

1. Президент забезпечує національну безпеку і правонаступництво в державі;
2. призначає за згодою парламенту Генерального прокурора України та звільняє його з посади;
3. призначає третину Конституційного Суду України;
4. утворює суди у визначеному Законом порядку;
5. здійснює помилування;
6. має право законодавчої ініціативи;
7. є головою Ради національної безпеки і оборони та формує її персональний склад;
8. призначає суддів строком на п'ять років у тому випадку, коли це призначення відбувається вперше.

Аналіз повноважень Глави Держави що зазначені вітчизняною Конституцією, дає підстави стверджувати, що Президент має значний вплив. Подальший розвиток демократичних реформ в Україні, в тому числі у правовій і законодавчій сфері, розвиток і динаміка політичної ситуації в нашій державі можуть визначити майбутній тип республіканської форми в Україні. Зараз цей тип президентсько-парламентська форма республіки. Але розвиток подальших подій, слухання в Верховній Раді стосовно політичної та конституційної реформи, результати діяльності Конституційної Асамблеї або комісії, міжнародне становище України та багато інших умов і факторів, які зараз навіть важко передбачити, можуть стимулювати наближення України до європейських норм розподілу повноважень між Президентом, Верховною Радою, Урядом та органами самоврядування, що зрештою обмежить роль Президента.

Тенденція розвитку взаємовідносин і динаміка повноважень між Президентом, Верховною Радою і Урядом дають підставу стверджувати, що міжнародні організації будуть стимулювати Україну до переходу до парламентсько-президентської форми прав-

ління. Цей перехід буде здійснюватись через переговори, консультації з рядом впливових міжнародних організацій. Таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Парламентська Асамблея Ради Європи, Венеціанська комісія та інші. В такому разі ситуація і сума як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів може пришвидшити повернення України до варіанту Конституції 2004-2010рр. У такому разі вплив Президента на судову гілку влади може перерозподілитися на користь Верховної Ради. Але таке рішення також повинно стати результатом переговорів і компромісу.

Однією з важливих функцій діяльності Президента України є його повноваження в сфері міжнародних відносин. Згідно з Конституцією, Президент України представляє державу на міжнародній арені, здійснює керівництво зовнішньополітичним курсом держави, веде і укладає міжнародні договори; приймає рішення про визнання іноземних держав; призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі грамоти представників дипломатичних служб іноземних держав. Крім того, Президент підписує закони про ратифікацію міжнародних договорів.

Можна погодитись з точкою зору В. Сухоноса, що „Глава держави в рамках представницької влади здійснює істотний вплив на формування та функціонування органів виконавчої, законодавчої та судової влади” [7. с.253].

Міжнародні повноваження Президента частково входять як в законодавчу, так і в виконавчу сферу, тому природно, що висновок про високий рівень впливу Глави держави стосується і зовнішньополітичної сфери. Подальші історичні та політичні події стануть основним рушієм динаміки змін повноважень Президента в багатьох сферах його діяльності і зовнішньополітичній зокрема.

Підводячи підсумок статті, можна стверджувати. По-перше, у процесі розвитку української політичної історії і в сучасних умовах визріла об'єктивна необхідність відновлення державності. Для подолання кризи, нестабільності й забезпечення соціально-економічного і політичного прогресу і модернізації необхідно мати сильну і дієву політичну фігуру. Перебіг вітчизняної історії підвів до необхідності утворення у 1991 році посади Президента України.

По-друге, Президент України діє відповідно до духу й букви Конституції, згідно з

якими він є Главою держави і гарантом Конституції, суверенітету, територіальної цілісності, прав людини та громадянина. Глава Держави відповідно до норм вітчизняної Конституції виконує функції, зміст яких складають його повноваження.

По-третє, повноваження Президента України в умовах президентсько-парламентського типу республіки дають йому право і можливість впливати на всі три гілки влади тобто на законодавчу, виконавчу та судову. Президент має значний вплив на парламент, Кабінет міністрів, органи місцевого самоврядування. Зміст функцій і повноважень Президента України в умовах президентсько-парламентської форми республіки, з одного боку, дає можливість бути активним гравцем на політичному полі України, виконати весь обсяг передвиборчої програми, не допустити в країні безлад та хаос. З другого – такий обсяг повноважень гальмує розвиток інститутів парламентаризму та місцевого самоврядування.

По-четверте, виходячи з думки ряду вітчизняних політиків і фахівців і беручи до уваги поглиблення кризових явищ в Україні, що призвели фактично до соціального вибуху (феномен Євромайдану), в якості одного з важливих варіантів виходу з ситуації, що склалася, є повернення до реалій Конституції, що діяла у період 2006-2010 рр., тобто до парламентсько-президентської форми правління.

По-п'яте, в умовах парламентсько-президентської форми правління і конституційної реформи є можливість того, що Президент, Верховна Рада, Уряд і Конституційний Суд України дадуть імпульс такому устрою влади, де органи місцевого самоврядування будуть брати більш активну участь у державотворчості. На думку багатьох експертів і автора статті в тому числі, такий державотворчий процес

стабілізує політичну ситуацію в державі, наблизить її до європейських стандартів демократії, надасть більше прав, повноважень і можливостей для розвитку громадянського суспільства.

По-шосте, кризові явища, рівень протистояння в Україні на початку 2014 р. досяг такої межі, що швидше за все без перерозподілу влади від Президента України на користь Верховної Ради, Уряду та органів місцевого самоврядування стабілізувати внутрішньополітичну ситуацію буде досить проблематично.

У статті розглядаються, безумовно, не всі проблеми, що торкаються повноважень Президента України в умовах конституційної реформи. Висловлені позиції є лише підставою для дискусії в професійному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політологічний енциклопедичний словник / за редакцією Ю.С.Шемшученка В.Д.Бабкіна В.П.Горбатенка. – Вид.2. - Київ: Генеза, 2004. – 735 с.
2. Шаповал В. Конституційне право зарубіжних країн / В. Шаповал. – К: Арт ЕК, Вища школа, 2001. – 264 с.
3. Костицька І. Інститут президентства в Україні: становлення і функціонування / І. Костицька. – К: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 491 с.
4. Волощук О. Інститут Президента в системі органів державної влади: історико-теоретичний аспект / О. Волощук. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2011. – 112 с.
5. Белов Д. Конституційно-правове регулювання інституту президентства в Україні та Франції / Д. Белов, Ю. Бисага. – Ужгород, 2007. – 216с.
6. Конституція України. – Харків, 2013. – 56 с.
7. Сухонос В. Інститут глави держави в конституційному праві / В. Сухонос. – Суми: ДВНЗ „УАБС НБУ”, 2011. – 329 с.